

Zpřístupnění fondu Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu

Jaroslav Pažout – Monika Sedláková

O období nacistické okupace českých zemí patří k frekventovaným tématům naší historiografie. Jeho výzkum je ovšem ztížen neúplným zpřístupněním archivních pramenů. Jedním z významných fondů, jehož využití bylo až dosud značně omezeno, je i fond Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu. Tento deficit se pracovníkům Národního archivu podařilo odstranit na konci loňského roku dokončením inventarizace tohoto fondu. Fond Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu je nyní badatelům zpřístupněn prostřednictvím podrobného inventáře.¹

Cílem předkládaného textu je seznámit čtenáře s tímto fondem, s jeho historií, způsobem zpracování a především s jeho obsahem. Článek obsahuje též základní informaci o původci fondu, tedy o Německém státním ministerstvu pro Čechy a Moravu (NSM). Jedná se v zásadě o modifikovaný text úvodu inventáře k fondu, u něhož byla upravena jeho struktura, tj. nebyly zachovány jednotlivé kapitoly předepsané pro úvod k archivním pomůckám.

Při inventarizaci fondu se jeho zpracovatelé často potýkali s problematikou českého překladu německé terminologie, při kterém vycházeli z dobových pramenů i odborné literatury a o pomoc se obraceli též na renomované odborníky zabývajícími se obdobím nacistické okupace. V regestech pak byly většinou uváděny české překlady těchto termínů. Pro snazší orientaci ve věcném rejstříku byl rovněž vytvořen výběrový heslář původních názvů institucí a dalších termínů s jejich českým překladem, který byl též zařazen do přílohy tohoto článku. Autory k jeho publikování nevedlo v žádném případě přesvědčení o tom, že by měl představovat neomylnou normu pro překlad německé terminologie z období druhé světové války,

¹ *Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, Praha. Inventář sestavený Jaroslavem Pažoutem a Monikou Sedlákovou. Praha, Národní archiv 2005, 306 s.*

jejich snahou bylo vyvolání diskuse o této problematice. Sami autoři by ocenili připomínky odborníků, které by mohli využít při zpřístupňování dalších fondů obsahujících německé dokumenty z let druhé světové války.

Součástí přílohy jsou též fotokopie některých zajímavých dokumentů z fondu. Tyto dokumenty byly vybírány tak, aby se vztahovaly k tematicky hojně zastoupeným okruhům ve fondu a zároveň ukázaly rozmanitost fondu co se týče typů dokumentů.

Dějiny původce fondu (Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu)

Základním normativním aktem stanovujícím politicko-organizační uspořádání Protektorátu Čechy a Morava byl výnos vůdce a říšského kancléře Adolfa Hitlera ze 16. března 1939. Tento výnos vymezoval území protektorátu a jeho postavení v rámci Německé říše a určil kompetence říšského protektora jako nejvyššího představitele protektorátní okupační správy.² Říšským protektorem v Čechách a na Moravě byl jmenován Konstantin von Neurath, jehož ve funkci zastupoval od 27. 9. 1941 Reinhard Heydrich. Druhým nejvlivnějším mužem protektorátu se stal významný funkcionář Sudetoněmecké strany Karl Hermann Frank, který ve své osobě spojoval funkci státního tajemníka u říšského protektora a vyššího velitele SS a policie pro Čechy a Moravu. Frankova snaha o získání rozhodující moci v protektorátu vyvrcholila po úspěšném atentátu na R. Heydricha 27. 5. 1942.³ Novým zastupujícím říšským protektorem byl sice jmenován dosavadní šéf německé pořádkové policie Kurt Daluge, ale vedoucí mocenské postavení v protektorátu získal již v tuto dobu K. H. Frank.⁴

Formální potvrzení rozhodující moci K. H. Franka přinesl výnos A. Hitlera z 20. srpna 1943 o ustanovení funkce německého státního ministra

² Viz *Verordnungsblatt des Reichsprotektors in Böhmen und Mähren*, 1939, č. 2, s. 7–10, Výnos vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava ze 16. března 1939.

³ K Frankovu postavení viz blíže např. Biman, Stanislav. Vznik tzv. Německého státního ministerstva pro Čechy a Moravu. *Sborník archivních prací (SAP)* 18, 1968, s. 237–304.

⁴ Blíže viz např. Šisler, Stanislav. Příspěvek k vývoji a organizaci okupační správy v českých zemích v letech 1939 – 1945, *SAP* 13, 1963, s. 46–95.

pro Čechy a Moravu, kterou měl být nadále úředně označován státní tajemník u říšského protektora.⁵ Bližší specifikaci této změny v protektorátní okupační správě sice výnos neobsahoval, znamenal však vytvoření nového úřadu s názvem Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, jehož organizační strukturu uváděl výnos ze 4. listopadu 1943.⁶ Ve skutečnosti představovalo ministerstvo pokračování dosavadního Úřadu říšského protektora v Čechách a na Moravě, přičemž samotnému protektorovi zůstala pouze kancelář říšského protektora v Čechách a na Moravě. Ztratil takřka veškeré rozhodovací pravomoci, výkon jeho funkce byl omezen na pouhou reprezentaci. Zároveň se jmenováním K. H. Franka německým státním ministrem odvolal A. Hitler K. Daluga z funkce zastupujícího říšského protektora, zprostil úřadu říšského protektora K. von Neuratha a novým říšským protektorem jmenoval dosavadního říšského ministra vnitra Wilhelma Fricka.

Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu převzalo organizační strukturu úřadu říšského protektora. Skládalo se z hlavních oddělení, která se členila na generální referáty a ty pak dále na skupiny. Základní organizační strukturu ministerstva tvořilo na základě výše citovaného výnosu ze 4. listopadu 1943 prezidium a devět oddělení.

Ministerský úřad, ústřední správa a nejvyšší účetní kontrola

1. ministerský úřad
2. ústřední správa
3. nejvyšší účetní kontrola

⁵ Viz *Verordnungsblatt des Deutschen Staatsministers für Böhmen und Mähren*, 1943, č. 24, s. 129, Výnos vůdce o německém státním ministrovi pro Čechy a Moravu z 20. srpna 1943.

⁶ Viz *tamtéž*, č. 27, s. 147–148, Výnos o členění Německého státního ministerstva pro Čechy a Moravu ze 4. listopadu 1943. Stručné doplnění tohoto výnosu obsahoval Druhý výnos o členění Německého státního ministerstva pro Čechy a Moravu z 30. listopadu 1944, in: *tamtéž*, 1944, č. 23, s. 167.

I. oddělení: Všeobecná a vnitřní správa

1. říšský dohled nad všeobecnou a vnitřní správou protektorátu včetně správy z příkazu Říše, záležitosti státní svrchovanosti Říše, hospodaření s prostorem, archivnictví a sport
2. úkoly obrany Říše
3. říšský dohled nad zdravotnictvím protektorátu, německé zdravotnictví
4. říšský dohled nad veterinářstvím protektorátu, záležitosti Německé veterinářské komory
5. mládež
6. vysoké školy

II. oddělení: Justice

1. říšský dohled nad trestním soudnictvím protektorátu, záležitosti německého trestního soudnictví
2. říšský dohled nad civilním soudnictvím, záležitosti německého civilního soudnictví
3. justiciariát

III. oddělení: Školství

1. říšský dohled nad školskou správou a kulturními záležitostmi protektorátu, záležitosti Německé akademie věd
2. říšský dohled nad školami v protektorátu včetně učitelských ústavů, nad lidovou osvětou a vědou

IV. oddělení: Kulturní politika

1. všeobecné úkoly kultury, literatura, divadlo a film, hudba a výtvarné umění, otázky Říšské kulturní komory
2. propaganda
3. tisk
4. rozhlas

V. oddělení: Hospodářství a práce

1. říšský dohled nad hospodářskou správou protektorátu, nad peněžními ústavy a emisí peněz
2. říšský dohled nad pracovní správou protektorátu
3. říšský dohled nad tvořením cen v protektorátu
4. říšský dohled nad lesním hospodářstvím protektorátu
5. zvláštní úkoly zbrojního hospodářství (od 30. listopadu 1944)

VI. oddělení: Výživa a zemědělství

1. říšský dohled nad zemědělstvím a zemědělskou výrobou
2. říšský dohled nad vyživovacím hospodářstvím a veřejným krytím poptávky
3. říšský dohled nad zemědělským školstvím, peněžnictvím a družstevnictvím a nad Svazem zemědělství a lesnictví

VII. oddělení: Finance

1. říšský dohled nad finanční správou protektorátu
2. správa cel, spotřebních daní a říšských monopolů
3. správa říšského majetku

VIII. Doprava a technika

1. říšský dohled nad dopravou v protektorátu
2. říšský dohled nad technickou správou protektorátu
3. zmocněnec pro místní dopravu
4. zmocněnec pro vodní cesty
5. správa pozemního stavitelství a říšských staveb

IX. oddělení: Sdělovací technika a pošta

1. říšský dohled nad sdělovací technikou v protektorátu
2. říšský dohled nad poštovními záležitostmi v protektorátu
3. německá služební pošta

K německému státnímu ministerstvu byl přičleněn, stejně jako dříve k úřadu říšského protektora, velitel pořádkové policie a velitel bezpečnostní policie a bezpečnostní služby (SD), u jejichž označení se oficiálně užíval dovětek „u německého státního ministra“ (dříve „u říšského protektora“). V kompetenci velitele pořádkové policie byl říšský dohled nad protektorátní uniformovanou policií a záležitosti protiletectvé ochrany a Technické nouzové pomoci, veliteli bezpečnostní policie a SD příslušel říšský dohled nad protektorátní neuniformovanou policií.

Výše uvedená struktura Německého státního ministerstva pro Čechy a Moravu byla zachována prakticky až do jeho zániku na konci války. Funkci německého státního ministra pro Čechy a Moravu vykonával po celou dobu existence ministerstva K. H. Frank.

Dějiny fondu a způsob jeho uspořádání

Do současné podoby byl fond Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu uspořádán krátce po válce orgány Ministerstva vnitra. Spisy Německého státního ministerstva pro Čechy a Moravu získala po druhé světové válce Státní bezpečnost (StB), podobně jako tomu bylo i u dalších souborů písemností německých okupačních úřadů a kolaborantských organizací. Po únoru 1948 začala StB ze „státně-bezpečnostního“ důvodu shromažďovat ještě další materiály. Zaměřovala se především na dokumenty vzniklé z činnosti úřadů státní správy, ale i z působení různých organizací a významných politických osobností. Dokumenty byly vyjímány z jednotlivých fondů a archivů či úředních spisoven. Byly přejímány ucelené soubory písemností, jejich části nebo jen jednotliviny. Radu dokumentů zabavila StB také při domovních prohlídkách, či při prohlídkách sekretariátů významných předúnorových politiků.

Pro správu těchto účelově vzniklých souborů písemností byl vytvořen Archivní a studijní ústav Ministerstva národní bezpečnosti,⁷ který byl po zrušení tohoto ministerstva v r. 1953 a začlenění jeho agendy do působnosti Ministerstva vnitra přejmenován na Studijní ústav Ministerstva vnitra. Ústav tvořil součást statisticko-evidenčního odboru označovaného v organizačních schématech ministerstva do poloviny 60. let 20. stol. krycím názvem „1. zvláštní odbor“. Od počátku 60. let byly do studijního ústavu předávány též organicky vzniklé soubory dokumentů některých složek Ministerstva vnitra, které byly považovány za zvlášť důležité. V r. 1966 došlo ke zřízení Centrálního archivu Ministerstva vnitra (přímého předchůdce dnešního Archivu Ministerstva vnitra ČR), do něhož byly z ústavu převedeny soubory dokumentů dále existujících útvarů. Z fondů uložených ve studijním ústavu se tak v té době stal uzavřený soubor písemností. Od 60. let zároveň docházelo k předávání některých fondů Státnímu ústřednímu archivu v Praze a jiným archivům v tehdejší Československu.⁸

O vzniku archivního fondu Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu nemáme bohužel přesné informace. Můžeme předpokládat, že základ fondu tvořily materiály ze spisovny německého státního ministerstva objevené v r. 1945 ve Štěchovicích, které byly zřejmě krátce po svém nalezení soustředěny u orgánů StB. Ze záznamů o chybějících složkách ve fondu z let 1946–1948 lze soudit, že některé materiály byly využívány pro trestní stíhání kolaborantů a sudetoněmeckých funkcionářů a pravděpodobně také pro státně bezpečnostní účely. Tyto záznamy svědčí též o tom, že fond byl v této době již uspořádán v jednotlivých složkách, tedy ve své současné podobě. K některým dokumentům jsou ve složkách přiloženy též poválečné úřední překlady do češtiny. V pozdější době sloužily materiály také pro protinacistickou propagandu.

Podle zprávy z 28. prosince 1952 byly materiály ve fondu označovaném číslem 110 a pojmenovaném Úřad státního ministra uloženy ve 107 kartonech. Fond byl považován za pokračování fondu Státní tajemník K. H. Frank při říšském protektorovi (fond č. 109). Materiály roztríděné do dva-

⁷ O datu a okolnostech vzniku ústavu nemáme k dispozici bližší údaje.

⁸ Frolík, Jan. *Osud fondů Studijního ústavu MV. Archivní časopis 44, 1994, s. 4–7.*

nácti věcných skupin měly být řazeny podle původního označení spisů,⁹ což však ne vždy odpovídá skutečnosti.

Inventární soupis k fondu vypracoval Emil Bervid a je datován 28. prosincem 1952. O existenci případných předchozích soupisů nejsou žádné zprávy k dispozici. Rozčlenění fondu odpovídá metodice používané Studijním ústavem Ministerstva vnitra, která upřednostňovala státně bezpečnostní hledisko. Každá složka dostala svou číselnou signaturu, přičemž první číslice představovala označení fondu (110), druhá číslice věcnou skupinu (1 – 12) a třetí číslice složku. V rámci složek byly dokumenty průběžně profoliovány. Jednotlivé věcné skupiny a nezřídka i samotné složky představují pestrou směs dokumentů, u nichž často chybí jakákoliv souvislost. Je zřejmé, že cílem tohoto zpracování nebylo systematické uspořádání fondu, ale umožnění rychlého vyhledávání informací o jednotlivých osobách. Pozornost zpracovatelů byla zaměřena na zaregistrování osobních jmen vyskytujících se v dokumentech. Jména byla zařazena do jakéhosi generálního osobního rejstříku zpracovávaného ke všem fondům studijního ústavu. Tato jmenná kartotéka obsahující asi dva miliony evidenčních karet bývá také označována jako „dvoumilionka“.¹⁰

V polovině 60. let 20. stol. převzaly československé úřady ze Sovětského svazu v rámci spolupráce při vyhledávání válečných zločinců fotokopie dokumentů obsahujících hlášení německé SD a abwehru o nacistické zpravodajské síti v Československu v letech 1936 – 1939 a o československých zpravodajských složkách. V r. 1968 došlo k zařazení převzatých dokumentů do fondu č. 110 a k jejich zinventarizování. Osobní jména nacházející se v těchto dokumentech byla opět podchycena ve jmenné kartotéce studijního ústavu.¹¹ Dokumenty byly uloženy do kartonu č. 108 pod signaturami 110 – 12/180 až 110 – 12/185, které přímo navazovaly na předchozí číslování fondu.

⁹ Viz evidenční svazek k fondu č. 110 uložený v Archivu Ministerstva vnitra ČR, zpráva o obsahu fondu z 28. 12. 1952.

¹⁰ Viz Frolík, c. d., s. 5.

¹¹ Viz evidenční svazek k fondu č. 110, záznamy o fotokopiích dokumentů ze Sovětského svazu ze 7. 10. 1965 a 3. 1. 1966 a rukopisná poznámka z 12. 9. 1968 na záznamu z 3. 1. 1966 o zařazení těchto dokumentů do fondu.

V blíže neurčené době byly k fondu přidány záznamy z r. 1946 o některých spisech německého státního ministerstva nalezených ve Štěchovicích, které se týkají německých funkcionářů a příslušníků SS působících v protektorátu, dále fotografie příslušníků gestapa, SD a německé kriminální policie vyhotovené Oblastní kriminální úřadovnou v Klatovech v letech 1945 – 1946 a některé materiály nacistické provenience vztahující se především k organizačním záležitostem německého státního ministerstva. Složky s těmito materiály byly označeny signaturami 110 – 13/1 až 110 – 13/13 a uloženy do kartonu č. 109.¹²

V r. 1989 bylo rozhodnuto o předání fondu č. 110 označovaného již jako Německé státní ministerstvo spolu s fondy č. 136 (Berlínský zahraniční úřad, dnes Zahraniční úřad Berlín), č. 142 (Nacističtí soudci v ČSR, dnes Sbírka soudních spisů) a č. 205 (Odbočka zpravodajské ústředny Liberec, dnes Odbočka zpravodajské ústředny při policejním ředitelství Liberec) do Státního ústředního archivu v Praze k trvalému uložení, neboť materiály v těchto fondech měly výlučně historický charakter a nebyly využívány útvary Sboru národní bezpečnosti.¹³ Fond Německé státní ministerstvo byl do Státního ústředního archivu v Praze předán na jaře 1989¹⁴ a přiřazen k fondu Úřad říšského protektora. V roce 1998 byl celý fond, jehož materiály byly v minulosti působením vlhkého prostředí zčásti poškozeny, ošetřen v dezinfekční komoře etoxenem. V r. 2002 došlo po generální inventuře JAF k jeho samostatnému zaevidování pod názvem Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu.

¹² Ve zprávě o kontrole fondu z 28. 6. 1982, uložené v evidenčním svazku, je uvedeno, že fond obsahuje 107 kartonů. Tento údaj ale neposkytuje bližší časové určení o začlenění materiálu v kartonu č. 109, protože je pravděpodobně chybný. Nezohledňuje totiž předchozí zařazení dokumentů získaných ze Sovětského svazu, které jsou uloženy v kartonu č. 108.

¹³ Viz evidenční svazek k fondu č. 110, schválený návrh statisticko-evidenčního odboru Federálního ministerstva vnitra na předání archivních fondů z 1. 3. 1989.

¹⁴ Předávací protokol mezi Federálním ministerstvem vnitra a Státním ústředním archivem v Praze je datován 9. 3. 1989, viz tamtéž. V knize přírůstků Státního ústředního archivu v Praze je uvedeno datum převzetí fondu 14. 4. 1989.

Ve fondu nedošlo po jeho uspořádání ke skartaci. Podle zprávy o kontrole fondu č. 110, provedené ještě před jeho předáním, obsahoval fond 1 386 svazků uložených ve 109 kartonech. Zpráva konstatovala jedenáct chybějících svazků,¹⁵ ve skutečnosti jich ovšem bylo více. V současnosti je ve fondu zaznamenáno čtrnáct chybějících svazků. Ze tří těchto svazků neuvedených ve zprávě byly minimálně dva vyjmuty již v letech 1946 – 1948.¹⁶

Novou inventarizaci fondu provedli s využitím počítačového programu JANUS v letech 2002 až 2005 Jaroslav Pažout a Monika Sedláková. Důvodem této reinventarizace byla skutečnost, že dosavadní orientace ve fondu byla zcela nevyhovující. Přístup k archiváliím byl omezen na vyhledávání jednotlivých složek podle jmenné kartotéky bývalého studijního ústavu, která je v současné době uložena v Archivu Ministerstva vnitra ČR. Možnost věcných rešerší byla značně omezena, a to i přes existenci inventárního soupisu z r. 1952, který je přes svou poměrnou obsáhlost (41 stran) značně nedokonalý, až zavádějící.

Vzhledem ke stálému využívání zmíněné kartotéky pro úřední i badatelské účely nebylo možno přistoupit k rozmanipulování fondu a k jeho novému uspořádání podle organizační struktury německého státního ministerstva, případně podle ucelenějších věcných celků. Existence kartotéky byla také jedním z hlavních důvodů, proč se zdálo neúčelné delimitovat z fondu materiály, které představují jeho provenienčně heterogenní součást.

Bylo rozhodnuto o tom, že nejschůdnějším způsobem zpřístupnění fondu bude jeho podrobné zinventarizování. Základem pro stanovení inventární jednotky se staly původní složky označené signaturami, k nimž byly vypracovány nové podrobnější registry. V inventáři jsou uváděny i signatury chybějících složek se záznamem o jejich původním obsahu a o době a okolnostech vyjmutí či ztráty, pokud ovšem jsou tyto údaje k dispozici. K těmto signaturám nebyla přiřazena inventární čísla. Vzhledem k tomu,

¹⁵ Jedná se o sign. 110-1/4, 110-4/235, 110-4/286, 110-4/514, 110-4/531, 110-4/534, 110-5/46, 110-7/88, 110-8/23, 110-10/4 a 110-10/14. Viz tamtéž, zpráva o provedené kontrole archivního fondu č. 110 „Německé státní ministerstvo“ z 13. 2. 1989. Do uváděného celkového počtu svazků, který odpovídá počtu signatur, byly započítány i chybějící svazky.

¹⁶ Jsou to sign. 110-1/2 a 110-4/9, viz záznamy v prázdných složkách. V blíže neurčené době došlo k vyjmutí či ztrátě složky označené sign. 110-12/11. V r. 1946 byla z fondu vyňata část složky ze sign. 110-4/4, viz záznam ve složce.

že většina složek obsahuje pestrrou směs dokumentů, nelze na základě regestů často rozeznat jejich důležitost. Jako podpůrný údaj byl proto u každé složky uveden její rozsah určený na základě foliace. V rámci regestu byly popisy dokumentů či spisů řazeny podle jejich rozsahu a důležitosti k tematickým okruhům v nich obsažených a ne podle umístění ve složce.¹⁷ Mimo svých běžných součástí obsahuje regest také poznámku o případném poškození archiválií.

Značná roztříštěnost materiálů v jednotlivých složkách a častá nejasnost jejich původu byly důvodem, proč se nepřistoupilo k vytvoření tzv. ideální pomůcky, tedy k uspořádání inventárních jednotek podle jejich vnitřních, provenienčních nebo věcných vazeb. Touto formou byl v Národním archivu na stejném pracovišti paralelně s fondem Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu zpřístupněn fond Ministerstva vnitra Londýn, jehož zpracovatelem byl Ivan Šťovíček.¹⁸ Oba způsoby zpřístupnění odpovídají závěrům jednání metodické komise Státního ústředního archivu v Praze z 27. dubna 1999 ke způsobu zpracovávání fondů bývalého Studijního ústavu Ministerstva vnitra, v nichž byla zdůrazněna nutnost individuálního přístupu k jednotlivým fondům studijního ústavu při zachování jejich původní struktury.¹⁹

Při inventarizaci fondu bylo nutno se vypořádat s problematikou německé terminologie zpracovávaných dokumentů. Pro mnohé názvy institucí, označení funkcí a pro další termíny, které se v dokumentech vyskytují, se nepodařilo v dobových pramenech ani v odborné literatuře nalézt jejich český ekvivalent, nebo je jejich překlad nejednotný.²⁰ Snahou zpra-

¹⁷ Metodická komise Národního archivu, která se 12. října 2005 zabývala inventářem k fondu Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, dospěla na základě připomínky jednoho z lektorů inventáře PhDr. Aleny Šimánkové k závěru, že při budoucí inventarizaci podobných fondů bude vhodnější s ohledem na lepší orientaci ve složkách řadit popisy jednotlivých dokumentů a souborů dokumentů v rámci regestu podle jejich umístění v těchto složkách.

¹⁸ Viz text Ivana Šťovíčka Ministerstvo vnitra, Londýn (Zpráva o fondu) v tomto čísle časopisu, s.187.

¹⁹ Viz Zápis z jednání metodické komise SÚA, která se uskutečnila dne 27. dubna 1999.

²⁰ Nebylo možno plně využít ani slovníku německé terminologie z doby okupace Josefa Görnera, protože ten řadu termínů neobsahuje a některé Görnerovy překlady jsou sporné. Viz Görner, Josef. Německá terminologie z doby nacistické okupace. SAP 15, 1965, s. 173–228.

covatelů bylo uvedení české podoby termínů v regestech. Pokud existovala možnost jejich rozdílného překladu, byly originální názvy přiřazeny do věcného rejstříku za český překlad. Pro snazší orientaci ve věcném rejstříku pak slouží výběrový heslář původních názvů institucí a dalších termínů s jejich českým překladem (viz příloha). V některých nejspornějších případech byla původní podoba ponechána i u českého označení v registru. Překládány nebyly názvy běžně užívané ve své původní podobě, např. hitlerjugend, volkssturm, wehrmacht aj. Termín „Beauftragter“ byl důsledně překládán jako „pověřenec“ a termín „Bevollmächtigter“ jako „zmocněnec“.

Součástí inventáře je osobní, zeměpisný a věcný rejstřík. Osobní rejstřík byl vypracován v širší podobě, tedy i s uvedením údajů o osobách, které se v něm vyskytují. Samotné archiválie fondu tyto údaje stejně jako i křestní jména řady osob často neobsahují. K jejich dohledání bylo vedle běžných informačních zdrojů využito jmenné kartotéky bývalého studijního ústavu a materiálů nacházejících se ve fondech Národního archivu. Přesto se však v některých případech nepodařilo údaje v úplnosti dohledat. Problematický byl přepis některých osobních jmen. K jejich opravě bylo přistoupeno pouze v případech, kdy se podařilo bezpečně určit jejich správnou podobu.

Archivní charakteristika fondu a rozbor jeho obsahu

Fond Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu obsahuje 1372 inventárních jednotek, které jsou uloženy ve 109 kartonech (13,6 bm). Jeho základ tvoří materiály pocházející ze spisovny Německého státního ministerstva pro Čechy a Moravu, které bylo od srpna 1943 nejvyšším orgánem německé okupační správy v protektorátu. Fond proto představuje klíčový pramen pro výzkum dějin protektorátu především v letech 1943 – 1945, a to v celé jejich šíři. Obsahuje ale i cenné materiály z předcházejícího období německé okupace pocházející především ze spisovny úřadu státního tajemníka u říšského protektora, které byly při vzniku nového ministerstva převedeny do jeho registratury, případně do fondu začleněny až po skončení války. Význam těchto materiálů zvyšuje skutečnost, že fondy Úřad říšského protektora a Úřad říšského protektora – Státní tajemník u říšského protektora nejsou dosud v úplnosti zpracovány. Řada dokumentů německého státního ministerstva je oproti tomu uložena ve zpracované části fondu Úřad říšského protektora zinventarizované ve Státním

ústředním archivu v Praze již v r. 1962.²¹ Do fondu jsou začleněny také některé soubory písemností, které tam provenienčně nepatří. Jedná se především o výše zmíněné fotokopie dokumentů SD a abwehru z let 1936–1939, o dokumenty vztahující se k poválečnému trestnímu stíhání poslanců a senátorů Sudetoněmecké strany včetně protokolů z výsledků a o jiné menší soubory písemností. Kuriózní je např. složka označená sign. 110 – 10/22, která obsahuje dokumentaci k zajištění archiválií pro výstavu „Fašismus – úhlavní nepřítel lidstva“ v roce 1965 a některé dokumenty použité pro výstavu, včetně korespondence německého vyslance v Československu se šéfem abwehru admirálem Wilhelmem Canarisem o Sudetoněmecké straně z r. 1937 či organizačního schématu sudetoněmeckých krajanských sdružení v SRN.

Důraz na využití fondu pro „státně-bezpečnostní“ účely ovlivnil nejen jeho strukturu, ale též obsah. Je v něm uloženo velké množství archiválií vztahujících se k jednotlivým osobám, někdy až balastní povahy. To v plné míře platí pro jeden z hojně zastoupených tematických okruhů fondu, který se týká problematiky protektorátní správy. Velká část těchto písemností se věnuje personálním záležitostem zaměstnanců protektorátních okupačních i autonomních úřadů. Mezi tyto materiály patří mimo jiné zprávy SD o některých významnějších úřednících NSM a členech protektorátní vlády.²² Vedle personálií je možno nalézt ve fondu také dokumenty týkající se organizačních záležitostí jednotlivých úřadů, např. úřadů oberlandrátů, protektorátních ministerstev (Ministerstvo hospodářství a práce, Ministerstvo zemědělství aj.), nebo zavádění správy z příkazu Říše v protektorátu. Některé materiály se vztahují k organizaci samotného NSM, počínaje jeho zřízením a vymezením kompetencí vůči Úřadu říšského protektora v Čechách a na Moravě či plánováním rozpočtu a konče periodickými zprávami o činnosti jeho jednotlivých oddělení.²³ Do tohoto tematického okruhu je možno zařadit také četné dokumenty k organizaci Kanceláře státního prezidenta a samozřejmě k osobě samotného státního prezidenta Emila Háchy. Jedná se např. o výnosy a nařízení státního prezidenta, jeho korespondence s říšskými protektory a německým státním ministrem, mimo jiné ve věci intervence ve prospěch zatčených českých studentů, dále dokumenty a novinové výstřižky vztahující se

²¹ K tomu blíže viz úvod k inventáři fondu Úřad říšského protektora, 1939 – 1945, vypracovaný v r. 1962 Věrou Helešicovou.

²² Viz např. zprávy SD o A. Hrubém z října 1944 až března 1945, sign. 110-4/49 a 183 nebo zpráva SD o J. Krejčím z 10. 5. 1944, sign. 110-5/56.

²³ Viz např. sign. 110-1/10, 12, 14, 15. Pod sign. 110-1/14 jsou uloženy i návrhy znaku NSM.

k oslavám výročí prezidentské volby a zřízení protektorátu, texty slibu věrnosti E. Háchy A. Hitlerovi aj.²⁴ Větší množství dokumentů se vztahuje k činnosti a organizaci NSDAP v protektorátu i v Sudetské župě. Zajímavé jsou např. týdenní zprávy Spojovací ústředny NSDAP v Čechách a na Moravě (Parteiverbindungsstelle in Böhmen und Mähren) z března 1943 až června 1944 zasílané říšské kanceláři NSDAP do Mnichova²⁵ nebo dokumenty vypovídající o kompetenčních sporech mezi funkcionáři NSDAP a představiteli protektorátní okupační správy.²⁶ Četně jsou ve fon-

²⁴ Mezi dokumenty vztahujícími se k oslavám výročí volby E. Háchy prezidentem a zřízení protektorátu jsou např. blahopřání a děkované odpovědi státního prezidenta, fotografie ze slavnostního koncertu České filharmonie v Obecním domě v Praze či z přijetí protektorátní vlády K. H. Frankem, Frankův slavnostní proslov aj., sign. 110-2/36, 110-4/163, 553, 110-9/2 a 3, 110-12/179. Text slibu věrnosti E. Háchy je uložen pod sign. 110-10/64.

²⁵ Viz sign. 110-6/12

²⁶ Viz např. sign. 110-6/12 obsahující dokumenty k vměšování vedoucího NSDAP v Českých Budějovicích Waltera Gasthubera do kompetencí protektorátní správy (k tomu viz též sign. 110-6/6) a ke sporům Konráda Henleina s K. H. Frankem při vytváření pohotovostních oddílů NSDAP k odstraňování škod po náletech, sign. 110-10/59 s dokumenty týkajícími se postavení NSDAP v protektorátu a kompetenčních sporů s představiteli protektorátní správy, především na Českokobudějovicku, nebo sign. 110-6/17 obsahující materiály k vymezení kompetencí Huga Juryho v jeho funkcích říšského místodržitele a župního vedoucího NSDAP v Dolnodunajské župě a vedoucího Spojovací ústředny NSDAP v Čechách a na Moravě.

²⁷ Viz např. dokumenty o návštěvě říšského vedoucího NSDAP Alfreda Rosenberga v Praze a jeho účasti na slavnosti NSDAP „Freiheit des Geistes“, sign. 110-11/85. V této souvislosti stojí za zmínku i text obsáhlého projevu K. H. Franka předneseného na jednání vysokých představitelů správy a NSDAP Sudetské župy v Karlově Studánce 28. – 30. 3. 1944 o říšské politice v Čechách a na Moravě, sign. 110-9/5.

du zastoupeny zprávy o různých shromážděních a slavnostech pořádaných NSDAP,²⁷ nebo tiskoviny vydávané stranickými orgány.²⁸

Personální záležitosti jsou hojně zastoupeny i v tématickém okruhu vztahujícímu se k vojenským a bezpečnostním složkám v protektorátu. Jedná se např. o dokumenty týkající se zproštění povinnosti vojenské služby jednotlivých osob pro jejich nepostradatelnost na pracovních postech (tzv. Uk-Stellung). Velká část materiálů je věnována organizačním záležitostem a rozsahu působnosti vyššího velitele SS a policie pro Čechy a Moravu.²⁹ Vedle většího množství personálií příslušníků SS jsou ve fondu uloženy dokumenty týkající se výcviku jednotek SS na protektorátním území a s tím souvisejícím budováním vojenských cvičišť, především vojenského výcvikového prostoru zbraní SS na Benešovsku (tzv. SS-Waffenübungsplatz Böhmen).³⁰ K tomuto tématickému okruhu se váží i materiály k organizaci německé i protektorátní policie, dále např. hlášení velitele bezpečnostní policie a SD a velitele pořádkové policie v Praze aj. Řada dokumentů se vztahuje k protiletecké ochraně, která spadala do kompetence velitele pořádkové policie.³¹ Dále jsou zde zastoupeny denní zprávy německé kriminální policie v Praze a dokumenty k reorganizaci této policie. Materiály policejní provenience často obsahují informace o projevech

²⁸ Viz např. ústřední list NSDAP pro komunální politiku „Die Nationalsozialistische Gemeinde“ z dubna 1944, sign. 110-4/254, brožura říšského organizačního vedoucího NSDAP „Einsatz und Bewährung der Parteigenossen im Wehr- oder Kriegsdienst seit dem 1. September 1939 nach dem Stande vom 1. Mai 1943“, sign. 110-6/8, nebo noviny „Das Schwarze Korps“ z 18. 5. 1944, sign. 110-12/117.

²⁹ Viz např. sign. 110-3/91 až 93. Dále je možno uvést také přehledy početního stavu vězňů a stráže v pobočkách koncentračních táborů Flossenbürg a Gross-Rosen nacházejících se v protektorátu a Sudetské župě zasílané K. H. Frankovi, který odpovídal za zabezpečení a ostrahu táborů jednotkami SS, viz sign. 110-4/88.

³⁰ K budování tohoto cvičiště a vystěhování obyvatelstva na rozsáhlém území Benešovska a Sedlčanska viz např. sign. 110-4/121, 110-7/39, 53-55, 59. Zajímavé jsou rovněž fotografie z návštěvy K. H. Franka na benešovském cvičišti uložené pod sign. 110-7/38.

³¹ Dokumenty k organizaci protiletecké ochrany jsou uloženy především pod sign. 110-8/34 až 57.

odporu českého obyvatelstva proti okupaci, o potírání odbojového hnutí i o zapojení policejních jednotek do protipartyzánských akcí.³² I mezi dokumenty vztahujícími se k wehrmachtu převažují personálie, vedle nich je ale možno najít též dokumenty k dislokaci jednotek wehrmachtu na protektorátním území, k jejich zásobování a nasazení na frontu na sklonku války, k budování a využití vojenských cvičišť u Milovic a Vyškova aj.³³ Zajímavé materiály představují rovněž dokumenty týkající se protektorátního vládního vojska a nasazení jeho příslušníků v severní Itálii³⁴ nebo vytváření, organizace a výcviku jednotek volkssturmu v protektorátu.³⁵

Za jeden z dalších tematických okruhů fondu je možné označit protektorátní hospodářství. Dokumenty tohoto okruhu se týkají především reorganizace hospodářství v protektorátu ve prospěch válečného hospodářství Říše. Jedná se např. o materiály k působení Komise pro zastavování provozů podniků nepotřebných pro vedení války (Stillegungskommission)³⁶ nebo ke koncentraci ekonomického potenciálu země na válečnou výrobu, která byla soustředěna ve velkých zbrojních podnicích (např. Vítkovické horní a hutní těžířstvo, Škodovy závody, Zbrojovka Brno, Českomoravské strojířny, Letov, Avia). K zajímavým dokumentům z této oblasti nesporně patří ty, které se vztahují k začlenění vítkovických železáren do zbrojního trustu Říšských závodů Hermanna Göringa.³⁷ Část materiálů vypovídá také o hledání vhodných prostor v protektorátu pro přemístění důležitých říšských podniků, které byly ohrožovány bombardováním. Další dílčí

³² Vedle dokumentů k domácímu odboji fond obsahuje též materiály k činnosti čs. zahraničního odboje, především množství záznamů českého a slovenského vysílání londýnského a moskevského rozhlasu.

³³ Pod sign. 110-7/1 jsou např. uloženy dokumenty k rozšiřování vojenského cvičiště wehrmachtu u Vyškova včetně záznamů z jednání zástupců zainteresovaných protektorátních ministerstev a wehrmachtu 12. 4. 1944 a dopisů E. Háchy K. H. Frankovi v této záležitosti.

³⁴ Viz sign. 110-7/85 až 90. Pod sign. 110-7/87 se nachází např. stížnost na označení strážnic barvami čs. vlajky nebo dokumenty k vyznamenání příslušníků vojska nasazených v severní Itálii německými válečnými kříži.

³⁵ Viz např. sign. 110-3/29 až 33 a 110-3/54 až 60.

³⁶ K činnosti této komise působící při Ministerstvu hospodářství a práce viz např. sign. 110-4/420.

³⁷ Viz sign. 110-4/104, 421, 422 a 447.

kapitolu z hospodářského okruhu představuje arizace protektorátních židovských podniků a hospodářských provozoven. Převažují dokumenty týkající se arizace podniků textilního průmyslu, zastoupeny jsou zde ovšem i materiály k firmám, jako např. Thonet-Mundus, Zátkovy pekárny či Rakovnické keramické továrny Keram.

Jedna z kvalitativně i kvantitativně významných tematických skupin ve fondu se vztahuje k problematice pracovního nasazení. Jsou zde uloženy dokumenty k zavádění a prohlubování pracovní povinnosti v protektorátu a s nimi souvisejícími represivními opatřeními i k fungování aparátu pracovního nasazení, mj. úřadů práce. Velké množství dokumentů se týká posílání protektorátních příslušníků na práci do Říše, bohatě jsou zastoupeny např. ročníkové akce 1924, 1927 a 1928. Další materiály se vztahují k pracovnímu nasazení příslušníků jednotlivých profesních a sociálních skupin (středoškolští studenti, lékaři, úředníci, železničáři, učitelé, umělci aj.). Dokumenty z tohoto tematického okruhu nevypovídají pouze o průběhu získávání pracovních sil, ale též o vlastním pracovním nasazení, včetně sociální, zdravotní a kulturní péče o dělníky, porušování pracovní kázně a útěků českých dělníků z nuceného nasazení, jejich úmrtí aj. Specifickou kapitolu pak představují dokumenty k působení protektorátních příslušníků v různých protektorátních a německých polovojskových organizacích (Technická nouzová pomoc, Organizace Todt, protiletectká ochrana aj.). Poměrně velké množství dokumentů se vztahuje též k pracovnímu nasazení protektorátních Němců a zahraničních dělníků v Říši.³⁸

S výše uvedeným tematickým okruhem úzce souvisí i dokumenty vztahující se k opevňovacím pracím. Vedle materiálů týkajících se získávání pracovních sil pro budování opevnění, zákopů či zátarasů nejen na protektorátním území, ale i v okolních oblastech (Sudetská župa, Dolní Rakousko, Slezsko), jsou zde i dokumenty k zajištění zdravotní

³⁸ Dokumenty k pracovnímu nasazení byly v Národním archivu v hojně míře využity při pořádání výstavy o nuceném pracovním nasazení českého obyvatelstva v letech druhé světové války, která se uskutečnila v roce 2004, i při přípravě doprovodné publikace k výstavě, viz Muselí *pracovat pro Říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva v letech 2. světové války. Doprovodná publikace k výstavě pořádané Státním ústředním archivem v Praze, Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR a Kanceláří pro oběti nacismu Česko-německého fondu budoucnosti*. Ed. Zdeňka Kokošková – Stanislav Kokoška. Praha 2004.

péče, zásobování potravinami, ošacením i pracovními nástroji, k pracovním i ubytovacím podmínkám dělníků nasazených na opevňovací práce a k porušování disciplíny, dále dokumenty týkající se podílu hitlerjugendu, Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě a jiných organizací na organizaci opevňovacích prací i některé dokumenty technického rázu.³⁹

Řada materiálů se týká organizace sítě táborů pro ozdravné pobyty německých dětí v protektorátu (KLV – Kinderlandverschickung), personálního obsazení vedoucích funkcí v řídicí struktuře KLV v protektorátu i v jednotlivých táborech, zajištění prostorů pro tábory, organizace zdravotní péče a náboženské výchovy v táborech, zásobování oděvy a obuví, hromadných návštěv rodičů dětí v protektorátu aj.⁴⁰ Nachází se zde i celá řada dokumentů o úmrtích dětí v táborech včetně soustrastných dopisů K. H. Franka jejich rodičům, dále materiály týkající se disciplinárních řízení i trestních stíhání zaměstnanců táborů nebo nepovolených odchodů mladistvých z táborů.

Fond obsahuje také množství dokumentů o německých vysokých školách v protektorátu, především o Německé Karlově univerzitě v Praze. Jedná se o materiály převážně osobního charakteru, které se často vztahují k personálním změnám ve vedení vysokých škol. Za zmínku stojí např. dokumenty o odstoupení Friedricha Klausinga z funkce rektora Německé Karlovy univerzity souvisejícím se zapojením jeho syna do pokusu o atentát na Adolfa Hitlera a o Klausingově následné sebevraždě.⁴¹ Vedle těchto materiálů převážně personální povahy zde lze nalézt i dokumenty k organizačním záležitostem, vědecké a pedagogické činnosti univerzit, k jejich rozpočtům, k českým vysokoškolákům odcházejícím studovat do Říše nebo k nakládání s majetkem uzavřených českých vysokých škol. S tímto tematickým okruhem souvisí i dokumenty k činnosti Nadace Reinharda Heydricha.⁴²

³⁹ Viz např. plány zátarasů a opevnění uložené pod sign. 110-3/34 a 110-10/32, nebo příručku „Die Panzersperre“, sign. 110-3/68.

⁴⁰ Upozornit je možno především na týdenní zprávy oblastního pověřence KLV pro Čechy a Moravu z let 1944 a 1945, které jsou uloženy pod sign. 110-4/348 a 110-4/365.

⁴¹ Viz sign. 110-4/169. Pod sign. 110-4-541 je dále uložena např. zpráva řídicí úřadovny SD v Praze ze začátku srpna 1944 o politických postojích německých studentů vysokých škol v Praze po atentátu na A. Hitlera.

⁴² Viz např. sign. 110-4/555, zpráva o činnosti Nadace Reinharda Heydricha v období od 1. 6. 1943 do 31. 5. 1944.

Kromě oblasti vysokého školství je možno fond využít také k výzkumu problematiky českého a německého základního a středního školství v protektorátu.⁴³ Ve fondu se nacházejí obecné i konkrétní materiály týkající se českých a německých škol, dohledu nad nimi, obsahu školního vyučování a snahy okupačních úřadů o ideologické působení na mládež prostřednictvím výuky.⁴⁴ K nacistické ideologické výchově v protektorátu se ve fondu nachází i řada dalších materiálů, část z nich se vztahuje např. k síti, organizaci a působení Národně politických výchovných ústavů (Nationalpolitische Erziehungsanstalten) v protektorátu.

Snaha o výchovu mládeže v duchu nacistické ideologie je patrná též z dokumentů o působení hitlerjugendu a Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Některé materiály se týkají zabírání budov pro potřeby hitlerjugendu na úkor protektorátního školství či k pořádání různých slavností, další se vztahují k náboru příslušníků hitlerjugendu do wehrmachtu, SS, nebo německé pořádkové policie⁴⁵ a k již zmíněnému podílu hitlerjugendu i kuratoria na organizování opevňovacích prací. Dokumenty k činnosti kuratoria pro výchovu mládeže obsahují např. nařízení předsedy kuratoria Emanuela Moravce o povinné službě české mládeže z května 1943, zápis z jeho jednání s generálním referentem kuratoria Františkem Teunerem o situaci v této organizaci v roce 1943 či z jednání u K. H. Franka o zlepšení práce kuratoria. Další materiály vypovídají o spolupráci kuratoria se školskou správou, o programu jeho výchovy atd.⁴⁶

⁴³ Viz např. dokumenty uložené pod sign. 110-4/517 obsahující zprávu řídící úřadovny SD v Praze ze 7. 12. 1943 o situaci v českém a německém školství na Moravě a statistický přehled počtů škol a jejich žáků a učitelů v protektorátu, nebo dokumenty k vývoji českého středního školství uložené pod sign. 110-4/543.

⁴⁴ Viz např. stížnost olomouckého arcibiskupa a předsedy biskupské konference Leopolda Prečana státnímu prezidentovi na omezování křesťanské výchovy v protektorátních školách ze 16. 8. 1943 a dokumenty vztahující se k vyřizování této stížnosti, sign. 110-4/560, nebo dokumenty k německým přeskolovacím kurzům pro české učitele dějepisu obsahující mj. seznam českých historiků vyloučených ze školství, sign. 110-4/492.

⁴⁵ Viz např. 110-4/358, 110-5/13 a 14, 110-6/20-24, 110-7/14.

⁴⁶ Dokumenty ke kuratoriu se nacházejí především pod sign. 110-2/19, 110-4/21, 22 a 51. V Národním archivu je uložen také fond Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě a dále fond Moravec Emanuel (původně fond Studijního ústavu Ministerstva vnitra č. 39), v němž jsou rovněž materiály k činnosti kuratoria.

Ve fondu se nacházejí též četné dokumenty k problematice válečných zajatců v Říši, především k úpravě způsobu zacházení s jednotlivými skupinami zajatců podle jejich státní příslušnosti, k jejich pracovnímu nasazení, k bezpečnostním opatřením v táborech i na pracovištích, k útekům zajatců a jejich zapojení do odbojové činnosti aj. Za zmínku dále stojí např. dokumenty k náboru zajatých kozáků do německých ozbrojených složek,⁴⁷ k využití zajatých příslušníků československé armády v Sovětském svazu pro propagandistické účely⁴⁸ nebo záznam výpovědi zajatého velitele polské Domácí armády (Armia Krajowa) Tadeusze Komorowského k politickým vztahům, orientaci a cílům polského odboje.⁴⁹

Řada dokumentů se vztahuje k organizaci transportů německých uprchlíků z východních oblastí do protektorátu i dále do Říše, k zajištění péče o tyto uprchlíky, k uprchlickým táborům, k postoji domácího obyvatelstva vůči uprchlíkům aj. K této problematice je možné přiřadit též četné materiály týkající se zajišťování ubytování Němců z Říše přicházejících do protektorátu po vybombardování německých měst. O významu protektorátních ubytovacích kapacit pro německé rodiny postižené bombardováním svědčí i zřízení tzv. Einsatzstabu II zastupujícím říšským protektorem K. Daluegem v srpnu 1942, jehož prvořadým úkolem bylo zajištění vhodných prostor pro vybombardované Němce, mimo jiné za využití uvolněných židovských bytů.⁵⁰

Uvedený výčet tematických okruhů fondu představuje pouze určitý výběr. Bylo by asi vhodné připomenout některé z dalších hojněji zastoupených problematik, jakými jsou např. opatření ARLZ prováděná v protektorátu, činnost cizích zastupitelských úřadů a jejich představitelů, záležitosti protektorátní dopravy, především železniční, působení nakladatelství Volk und Reich, Říšská pracovní služba (Reichsarbeitsdienst) aj.

⁴⁷ Viz sign. 110-4/218 a sign. 110-7/33.

⁴⁸ Viz sign. 110-4/548.

⁴⁹ Viz sign. 110-5/66.

*Návrh znaku Německého státního ministerstva
pro Čechy a Moravu, [2. polovina roku 1943],
110-1/14*

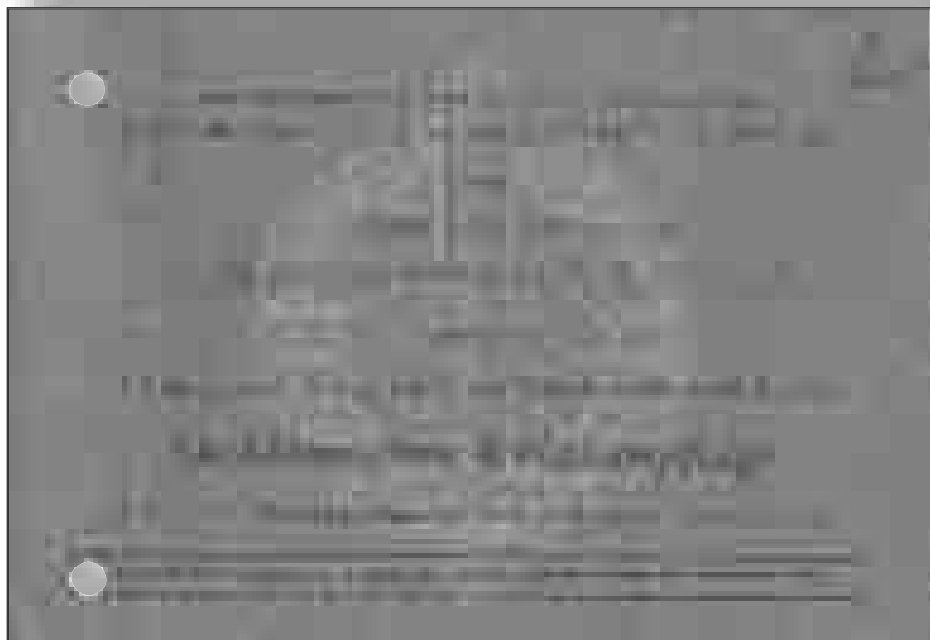

*Návštěva K. H. Franka u Emila Háchy na zámku v Lánech v příležitosti šestého výročí
Háchovy volby prezidentem, 30. listopadu 1944, 110-4/163*

**Zápis ze služební porady německého státního ministra s oberlandráty konané
9. května 1944, (1. strana),**

110-1/20

**Pozvánka pro K. H. Franka
na slavnostní akci NSDAP
„Ostböhmisches Wehrkampftage“
konanou 25. a 26. září 1943
v Hradci Králové a úvodní strana
jejího programu,
110-12/25**

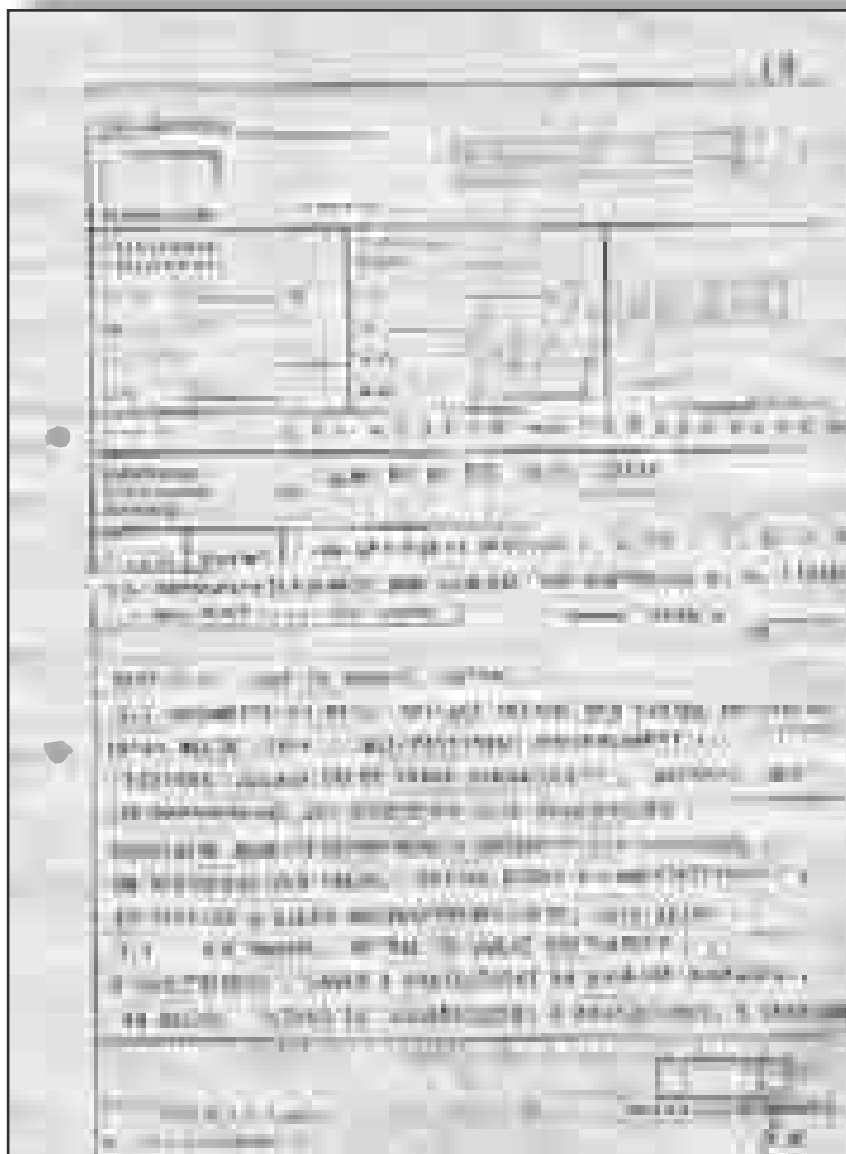

**Mapa hlavních
železničních tahů
na protektorátním území
s barevným označením
ozbrojených složek,
jimž příslušela
jejich ochrana,
1. březen 1944,
110-4/79**

K. H. Frank
při návštěvách cvičných
střeleb jednotek SS
ve výcvikovém prostoru
na Benešovsku
8. března 1944
(obr. nahoře)
a 25. května 1943
(obr. dole),
 110-7/38

Dálnopis oberlandráta v Moravské Ostravě Gustava Jonaka německému státnímu ministrovi obsahující zprávu o situaci v prostoru Moravské Ostravy (1. strana), 18. únor 1945, 110-5/69

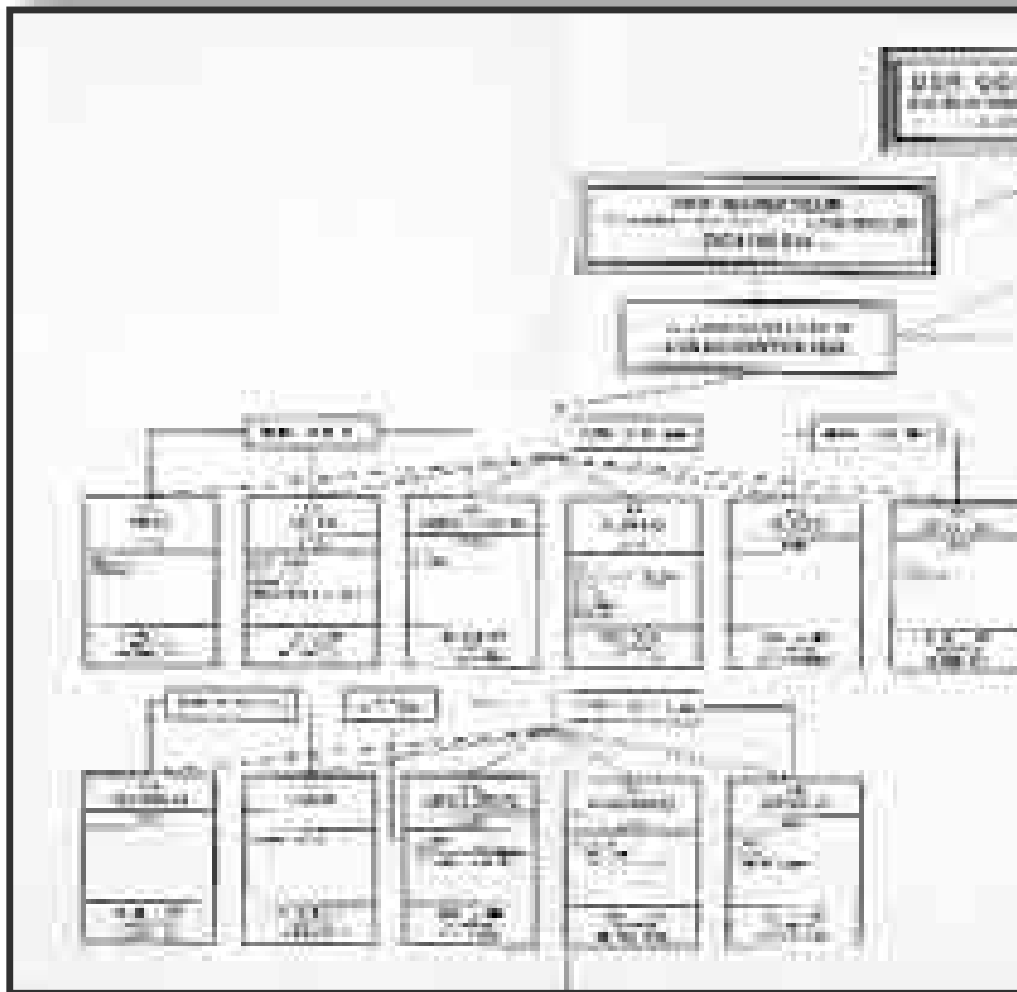
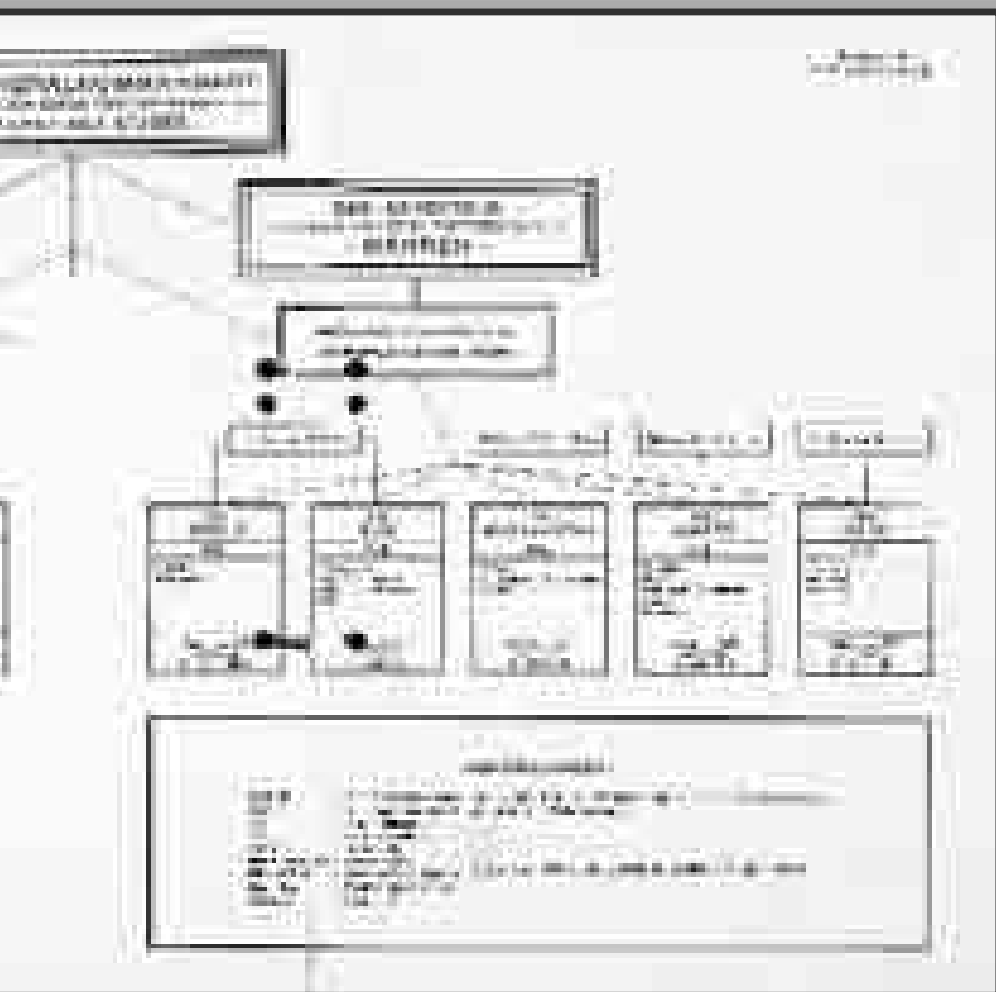
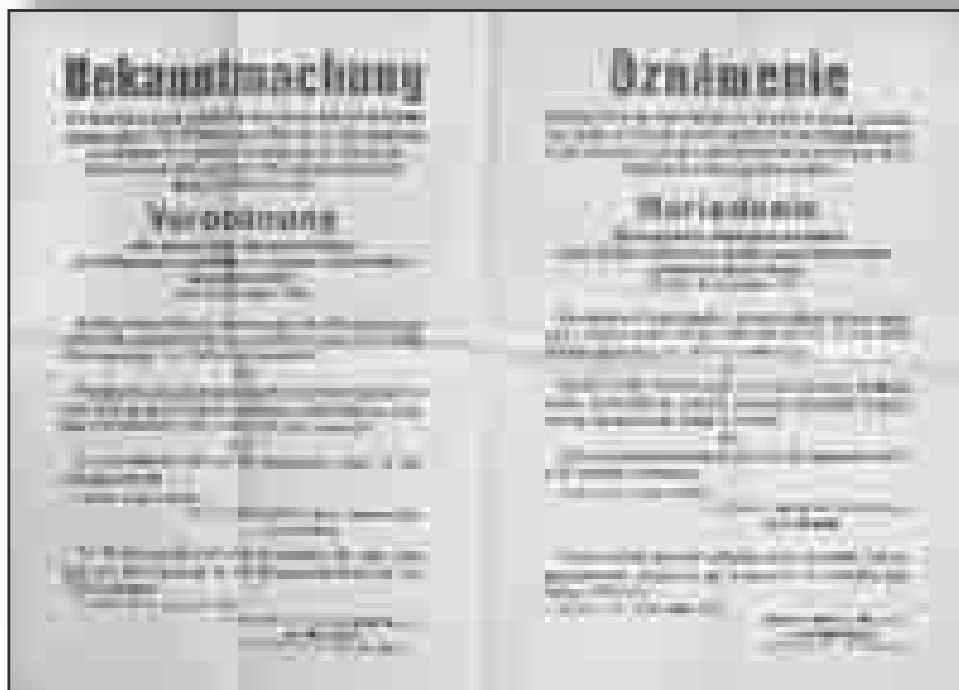

Schéma organizace protektorátní neuniformované policie, [1944], 110-8/32

Dvojazyčný plakát s nařízením německého státního ministra pro Čechy a Moravu a německého velitele pro Slovensko o trestech smrti za překročení moravsko-slovenských hranic, 15. – 16. září 1944, 110-5/23

Stránka vlevo:

Zpráva řídící úřadovny SD v Praze státnímu tajemníkovi u říšského protektora K. H. Frankovi o údajném úmyslu Aloise Říhy vzdát se funkce pražského primátora a o snahách Josefa Pfitznera převzít tento úřad, 11. duben 1942, 110-4/188

*Říšský ministr pro zbrojení a válečnou výrobu Albert Speer na návštěvě
Českomoravských strojíren v Praze-Libni 1. července 1944, 110-9/11*

Brožura
 „Die Panzersperre“
 vydaná vyšším
 ženijním velitelem
 pro zvláštní účely XI,
 [1945],
 110-3/68

Organizační struktura Říšské pracovní služby v protektorátu na počátku roku 1945, 10-10/50

*Brožura „Du und der tschechische Arbeiter“
vydaná Německou pracovní frontou a fotografie
z pracovní přestávky v jednom z protektorátních
podniků spojené s propagandistickou
přednáškou publikovaná v brožuře, 1945,
110-10/51*

Plakát s výzvou rodičům německých dětí pobývajících v táborech pro ozdravné pobyty k jejich ponechání v táborech, [1944], 110-4/344

Organizační struktura kriminální policie v Čechách a na Moravě, 1944, 110-8/7

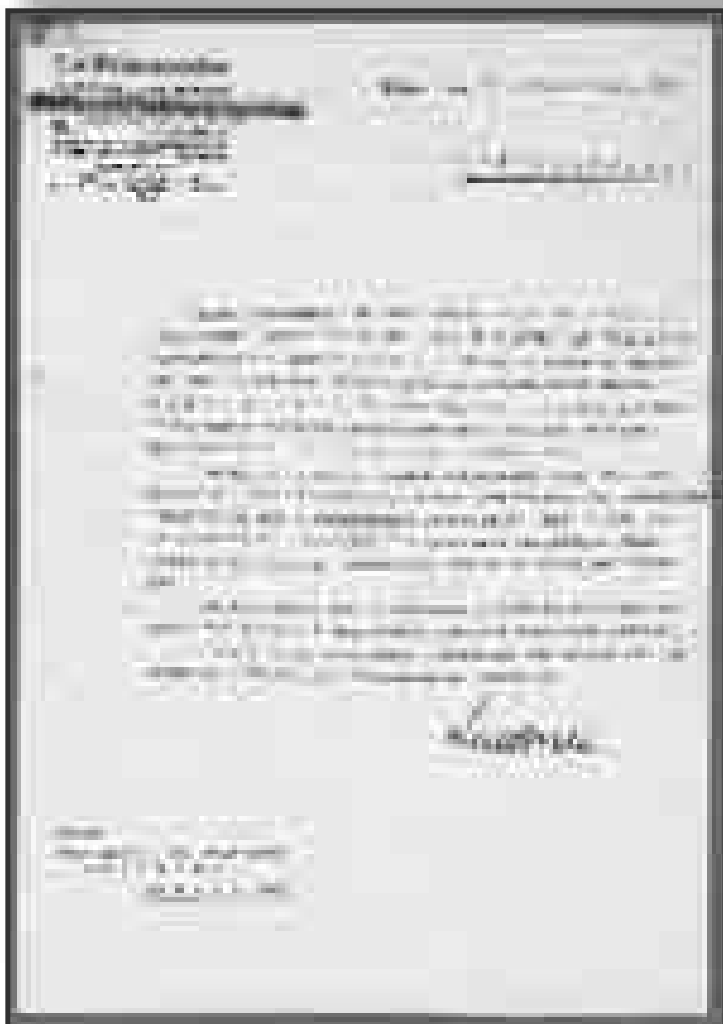
*Fotografie z dražby knih a grafik
pořádaná knihkupectvím Andree
v Praze 25. a 26. dubna 1944
a katalog nabízených předmětů,
110-11/71*

*Gotické nástěnné malby odkryté v roce 1943
v kapitulním sále Sázavského kláštera
(dobová fotografická dokumentace),
110-4/511*

Spěšný dopis zástupce říšského ministerstva zahraničních věcí u říšského protektora Ericha von Luckwalda pražskému oberlandrátovi Hansi von Watterovi týkající se intervence maďarského generálního konzulátu v Praze ve věci zabavení zámku Jemnice markraběti Alfonsi Pallavicinimu, 16. únor 1944, 110-4/499

Heslář cizojazyčných názvů institucí a dalších termínů a jejich český překlad

Překládány nebyly názvy běžně užívané ve své původní podobě, např. hitlerjugend, volkssturm, wehrmacht aj. Do hesláře nebyly zařazeny termíny, jejichž český překlad se autorům nezdál sporný.

Abwehrbeauftragter bei Rüstungsbetrieben

– pověřenec pro obranu v závodech se zbrojní výrobou

Abwehrbeauftragter der NSDAP

– pověřenec NSDAP pro obranu

Alarmeinheiten "Scharnhorst"

– poplachové jednotky „Scharnhorst“

Amt für Bodenforschung in Böhmen und Mähren

– Úřad pro půdní výzkum v Čechách a na Moravě

Amt Verwaltung und Recht beim Befehlshaber der Ordnungspolizei in Krakau

– Správně-právní úřad velitele pořádkové policie v Krakově

Arbeitsgemeinschaft für Jugendbetreuung in Böhmen und Mähren

– Pracovní společenství pro péči o mládež v Čechách a na Moravě

Armeegruppe Heinrici

– armádní skupina Heinrici

Auslandsamt der Dozentschaft der Deutschen Universitäten und Hochschulen

– Zahraniční úřad pedagogů německých univerzit a vysokých škol

Auslandsorganisation der NSDAP

– Zahraniční organizace NSDAP

Auslandspresseclub

– Zahraniční tiskový klub

Aussenwirtschaftsausschuss

– Výbor pro zahraniční hospodářství

Auswanderungsfond für Böhmen und Mähren

– Vystěhovalecký fond pro Čechy a Moravu

Bandenkampf-Führungsstab

– velitelský štáb pro boj proti partyzánům

**Beauftragter des Reichskommissars
für die Festigung deutschen Volkstums**

– pověřenec říšského komisaře pro upevňování německví

Beauftragter für Berufsbekleidung und Arbeitsschuhe

– pověřenec pro pracovní oděv a obuv

Beauftragter für den Vierjahresplan

– pověřenec pro čtyřletý plán

**Beauftragter für die Wirtschaft beim Bevollmächtigten
des Großdeutschen Reiches in Ungarn**

– pověřenec pro hospodářství u říšského zmocněnce v Maďarsku

**Beauftragter für Rationalisierung der Wirtschaft in Böhmen
und Mähren**

– pověřenec pro racionalizaci hospodářství v Čechách a na Moravě

Beauftragter für Spezialabwehr im Bereich Heeresgruppe Mitte

– pověřenec pro speciální obranu v obvodu skupiny armád Střed

Befehlshaber der Waffen-SS Böhmen und Mähren

– velitel zbraní SS v Čechách a na Moravě

Befehlshaber im Wehrkreis Böhmen und Mähren

– velitel branného obvodu Čechy a Morava

Bergarbeiterfürsorge

– nadace německého státního ministra pro Čechy a Moravu pro sociální péči o horníky

**Bevollmächtigter des Reichskanzlers für Kraftfahrzeug-Einsatz und
-Erfassung**

– zmocněnec říšského kancléře pro nasazení a zajištění motorových vozidel

**Bevollmächtigter für die Bauwirtschaft beim Deutschen Staatsmi-
nister für Böhmen und Mähren**

– zmocněnec německého státního ministra pro Čechy a Moravu pro stavební hospodářství

Bund Deutscher Mädel

– Svaz německých dívek

Chef der Bandenkampf-Verbände

– velitel jednotek pro boj proti partyzánům

Commission Internationale des Industries Agricoles

– Mezinárodní zemědělská komise

Deutsch-Ausländischer Akademikerverband

– Svaz zahraničních akademiků

Deutsche Ansiedlungsgesellschaft in Berlin

– Německá osídlovací společnost v Berlíně

Deutsche Arbeitsfront (DAF)

– Německá pracovní fronta

Deutsche Gemeinnützige Wohnungsbaugesellschaft

– Německé obecně prospěšné družstvo pro výstavbu bytů

Deutsche Gesellschaft der Wirtschaft in Böhmen und Mähren

– Německá hospodářská společnost v Čechách a na Moravě

Deutsche Lebens-Rettungs-Gemeinschaft

– Společnost německých záchranářů

Deutsche Reichsbahn

– Německé říšské dráhy

Deutsche Reichspost

– Německá říšská pošta

Deutsche Volksgruppe in Rumänien

– Německá národnostní skupina v Rumunsku

Deutscher Automobil-Club

– Německý automobilový klub

Deutscher Gemeindetag in den sudetendeutschen Gebieten

– Sdružení německých obcí na sudetoněmeckém území

Deutscher Reiterbund in Böhmen und Mähren

– Německý jezdecký spolek v Čechách a na Moravě

Deutsches Nachrichtenbüro

– Německá tisková kancelář

Deutsches Zentralinstitut für Erziehung und Unterricht

– Německý ústřední ústav pro výchovu a vyučování

Einkaufsgesellschaft Ost

– Nákupní společnost Východ

Fernsprechnebenstellenanlagen

– pobočné telefonní ústředny

Fliegergruppe zur besonderen Verwendung 7

– letecká skupina pro zvláštní účely 7

Flugmeldedienst

– letecká hlásná služba

Front National des Organisations Cosaques

– Národní fronta kozáckých organizací

Führer des SS-Oberabschnittes Böhmen-Mähren

– velitel vrchního úseku SS Čechy a Morava

Führungsstaab der Einwandererzentralstelle

– velitelský štáb Ústředny pro přistěhovalectví

Fürsorge- und Versorgungsamt der Waffen-SS

– Pečovatelský a zaopatřovací úřad zbraní SS

Gauamt für Kommunalpolitik

– Župní úřad pro komunální politiku

Gaudozentenführer

– župní vedoucí vysokoškolských pedagogů

Gaustudentenführung in Prag

– Župní vedení vysokoškolského studentstva v Praze

Gebietsbeauftragter des Reichsforstmeister Berlin für das südliche Protektorat

– oblastní pověřenec říšského lesmistra v Berlíně
pro jižní oblast protektorátu

Gebietsbeauftragter für die Gestaltung deutscher Kriegerfriedhöfe

– oblastní pověřenec pro německé vojenské hřbitovy

Gebietsbeauftragter KLV

– oblastní pověřenec KLV

Gemeinnützige Siedlungsgenossenschaft

– Obecně prospěšná osídlovací společnost

Gemeinschaftsverpflegungseinrichtungen

– společná pečovatelská zařízení

Generalbeauftragter für Betriebsumsetzungen

– generální pověřenec pro přemísťování podniků

Generalbevollmächtigter für die Regelung der Bauwirtschaft im Protektorat Böhmen und Mähren

– generální zmocněnec pro řízení stavebního hospodářství v Protektorátu Čechy a Morava

Generalreferent für den überörtlichen Luftschutz

- generální referent pro nadoblastní protileteckou ochranu

Gerichtsführer der SS und Polizei

- vedoucí soudu pro SS a policii

Gesellschaft der Berliner Freunde der Deutschen Akademie

- Společnost berlínských přátel Německé akademie

Gesellschaft der Bibliophilen

- Společnost bibliofilů

Hauptamt SS-Gericht

- Hlavní soudní úřad SS

Heeresbauamt

- Vojenský stavební úřad

Heeresbekleidungsamt

- Vojenský ošacovací úřad

Heeresgruppe Mitte

- skupina armád Střed

Heeresgruppe Süd

- skupina armád Jih

Höherer Pionierkommandeur zur besonderen Verwendung XI

- vyšší ženijní velitel pro zvláštní účely XI

Höherer SS-und Polizeiführer für Böhmen und Mähren

- vyšší velitel SS a policie pro Čechy a Moravu

Inspektion für Luftkriegsmassnahmen

- inspekce pro protiletecká opatření

Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft

- Společnost císaře Viléma

Kaiser Wilhelm Institut für Silikatforschung

- Ústav císaře Viléma pro výzkum silikátů

Kohlenwirtschaftsstelle

- Úřadovna pro hospodaření s uhlím

Komitee zur Befreiung der Völker Russlands

- Výbor pro osvobození národů Ruska

Kriegsarchiv der Waffen-SS

- Válečný archiv zbraní SS

Kriegsgeschichtliche Forschungsabteilung der Waffen-SS

– Vojensko-historické výzkumné oddělení zbraní SS

Landesarbeitsamt Mitteldeutschland

– Zemský úřad práce pro střední Německo

Landesarbeitsgemeinschaft für Erfinderbetreuung und betriebliches Vorschlagswesen

– Zemské pracovní společenství pro péči o vynálezce a závodní zlepšovací návrhy

Landesbauerführer im Sudetengau

– zemský vedoucí rolníků v Sudetské župě

Landesbevollmächtigter für die Holzbringung für den Forst- und Holzwirtschaftsbereich Böhmen und Mähren

– zemský zmocněnec pro zajištění dřeva v oblasti lesního a dřevařského hospodářství Čech a Moravy

Landeskommission für agrarische Operationen

– Zemská komise pro agrární operace

Landesstelle Böhmen und Mähren des Deutschen Roten Kreuzes

– Zemská úřadovna Německého Červeného kříže pro Čechy a Moravu

Landesverband Sudetenland im Reichsverband der deutschen Presse

– Zemský svaz pro Sudety v Říšském svazu německého tisku

LS-Hilfsdienst

– pomocná služba protiletcké ochrany

Luftamt Prag

– Letecký úřad Praha

Luftwaffenausschuss

– Výbor luftwaffe

Mährische Heimatschutz

– Moravská domobrana

Nationalkomitee „Freies Deutschland“

– Národní výbor „Svobodné Německo“

Nationalpolitische Erziehungsanstalten

– Národně politické výchovné ústavy

Nationalsozialistische Garde Slawischer Aktivisten im Rahmen des Grossdeutschen Reiches

- Národně socialistická garda slovanských aktivistů v rámci Velkoněmecké říše

Nationalsozialistische Volkswohlfahrt

- Národně socialistická péče o blaho lidu

Nationalsozialistischer Rechtswahrerbund

- Národně socialistický svaz právníků

Nationalsozialistischer Reichsbund für Leibesübung

- Národně socialistický říšský svaz pro tělesnou výchovu

Nordische Gesellschaft

- Nordická společnost

NS-Frauenschaft

- Národně socialistické ženské hnutí

NS-Führungsstab des Oberkommandos der Wehrmacht

- národně socialistický řídicí štáb vrchního velitelství branné moci

NS-Zeitungsdienst

- Národně socialistická novinová služba

Oberkommando der Wehrmacht (OKW)

- vrchní velitelství branné moci

Organisation Todt (OT)

- Organizace Todt

Parteiverbindungsstelle in Böhmen und Mähren

- Spojovací ústředna NSDAP v Čechách a na Moravě

Planungsring für Flugzeuggeräte

- Plánovací okruh pro letecké přístroje

Polizei-Bandenkampfschule

- policejní škola pro boj proti partyzánům

Prager Volkswohnungsverein

- Pražský lidový bytový spolek

Protektoratsversorgungsamt I Prag

- Protektorátní zaopatřovací úřad I Praha

Quellenamt der Preussischen Staatsbäder

- Lázeňský úřad Pruských státních lázní

Rasse- und Siedlungshauptamt-SS

– Hlavní úřad SS pro rasové a osídlovací záležitosti

Raubbewirtschaftungskommission

– Komise pro hospodaření s prostorem

Rechnungshof des Deutschen Reiches

– Účetní dvůr Německé říše

Reichsarbeitsdienst (RAD)

– Říšská pracovní služba

Reichsarbeitsdienst der weiblichen Jugend

– Říšská pracovní služba mladých žen

Reichsbund der Körperbehinderten

– Říšský svaz tělesně postižených

Reichsdozentenführer

– říšský vedoucí vysokoškolských pedagogů

Reichsinspektion zur Durchführung ziviler Luftkriegsmassnahmen

– Říšská inspekce pro provádění civilních protiletectvých opatření

Reichsinstitut für forstlichen Züchtungsforschung

– Říšský ústav pro lesnický výzkum

Reichsjugendführung

– Říšské vedení mládeže

Reichskommissar für die Festigung deutschen Volkstums

– říšský komisař pro upevňování němectví

Reichsluftfahrtministerium

– říšské ministerstvo letectví

Reichsorganisationsleiter der NSDAP

– říšský organizační vedoucí NSDAP

Reichspostzentralamt

– Ústřední úřad říšské pošty

Reichspressekammer

– Říšská tisková komora

Reichspropagandaleitung des NSDAP

– Říšské vedení propagandy NSDAP

Reichssicherheitshauptamt (RSHA)

– Hlavní úřad říšské bezpečnosti

Reichsstudentenführung

- Říšské vedení vysokoškolského studentstva

Reichsverteidigungskommissar

- říšský komisař pro obranu

Reinhard-Heydrich-Stiftung

- Nadace Reinharda Heydricha

Rüstungsbeauftragter für Mährisch-Ostrau

- pověřenec pro zbrojení pro Moravskou Ostravu

Rüstungsinspekteur Prag

- zbrojní inspektor v Praze

Rüstungskommission für das Protektorat Böhmen und Mähren des Reichsministers für Rüstung und Kriegsproduktion und Generalbevollmächtigten für Rüstungsaufgaben im Vierjahresplan

- Zbrojní komise pro Protektorát Čechy a Morava říšského ministra pro zbrojení a válečnou výrobu a generálního zmocněnce pro zbrojní úkoly ve čtyřletém plánu

Rüstungsstab im Protektorat Böhmen und Mähren

- Zbrojní štáb v Protektorátu Čechy a Morava

Rüstungsbevollmächtigter Oder-Moldau

- zmocněnec pro zbrojení v oblasti Odry-Vltavy

SD-Hauptamt

- Hlavní úřad SD

Selbstschutz

- svépomocná (protiletecká) ochrana

Sendergruppe Böhmen-Mähren

- Skupina rozhlasového vysílání pro Čechy a Moravu

Schule für Weltanschauliche Führung des Reichsführers SS

- škola říšského vůdce SS pro světonázorové vůdcovství

Sicherheitshauptamt

- Hlavní úřad bezpečnosti

Siedlungsgenossenschaft in Iglau

- Osídlovací společnost v Jihlavě

Sonderbeauftragter für die Sicherung des Kunstbesitzes in Böhmen und Mähren

- zvláštní pověřenec pro zajištění uměleckých předmětů v Čechách a na Moravě

Sonderbevollmächtigter des Auswärtiges Amtes für den Südosten

– zvláštní zmocněnec říšského ministerstva zahraničních věcí pro Jihovýchod

Sozialpolitisches Institut für den Südosten

– Sociálně politický ústav pro Jihovýchod

Sparkassen- und Giroverband für das Sudetenland

– Spořitelní a žirový svaz pro Sudety

Sportgau Böhmen und Mähren

– Sportovní župa Čechy a Morava

SS-Bewährungs-Abteilung

– zvláštní zkušební oddíl SS

SS-Führer im Rasse- und Siedlungswesen

– velitel SS pro rasové a osídlovací záležitosti

SS-Führer im Rasse- und Siedlungswesen beim SS-Abschnitt XXXIX

– velitel SS pro rasové a osídlovací záležitosti úseku SS XXXIX

SS-Führungshauptamt

– Hlavní velitelský úřad SS

SS-Führungsstab B5

– velitelský štáb SS B5

SS-Hauptamt

– Hlavní úřad SS

SS-Helferinnen-Korps

– sbor pomocnic SS

SS-Junkerschule

– důstojnická škola SS

SS-Oberabschnitt Böhmen und Mähren

– vrchní úsek SS Čechy a Morava

SS-Pionier-Schule

– ženijní škola SS

SS-Postschutz

– Poštovní ochrana SS

SS-Reichsschule für Leiberziehung

– říšská škola SS pro tělesnou výchovu

SS-Standortkommandantur

- posádkové velitelství SS

SS-Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt

- Hlavní hospodářský a správní úřad SS

SS-Standortvermittlung

- posádková zprostředkovatelna SS

Stillegungskommission

- Komise pro zastavování provozů podniků nepotřebných pro vedení války (při Ministerstvu hospodářství a práce)

Sudetendeutsches Freikorps

- Sudetoněmecký freikorps

Südosteuropa-Gesellschaft

- Společnost pro jihovýchodní Evropu

Technische Nothilfe

- Technická nouzová pomoc

Union Nationaler Journalistenverbände

- Jednota národních svazů novinářů

Universitätsbund Prag

- Univerzitní svaz v Praze

Verband der Deutschen Land- und Forstwirtschaft für Böhmen und Mähren

- Svaz německého zemědělství a lesnictví pro Čechy a Moravu

Verband der Land- und Forstwirtschaft für Böhmen und Mähren

- Svaz zemědělství a lesnictví pro Čechy a Moravu

Verbindungsstelle des Deutschen Staatsministeriums für Böhmen und Mähren zu den tschechischen Gewerkschaften

- Spojovací úřadovna Německého státního ministerstva pro Čechy a Moravu pro styk s českým odbory

Verkaufsgemeinschaft deutscher Flaschenhütten

- Prodejní společenství německých továren na výrobu lahví

Vermögensamt beim Reichsprotector in Böhmen und Mähren (beim Deutschen Staatsminister für Böhmen und Mähren)

- Majetkový úřad u říšského protektora v Čechách a na Moravě (u německého státního ministra pro Čechy a Moravu)

Verwaltungsamt des Reichsleiters für die Presse der NSDAP

– Správní úřad říšského vedoucího pro tisk NSDAP

Verwaltungs-Akademie in Prag

– Správní akademie v Praze

Verwertungsstelle der Reichsmonopolverwaltung

– Oceňovací úřadovna Říšské monopolní správy

Viehzentrale Prag

– Dobyččí ústředna v Praze

Volksaufklärungsdienst

– Služba lidové osvěty

Volksbund für das Deutschtum im Ausland

– Národní svaz pro Němce v zahraničí

Volkstumsfond

– fond na podporu němectví

Wasserschutzpolizei

– vodní ochranná policie

Wehrmachtsbevollmächtigter bei Reichsprotektor in Böhmen und Mähren (beim Deutschen Staatsminister für Böhmen und Mähren)

– zmocněnec branné moci u říšského protektora v Čechách a na Moravě (u německého státního ministra pro Čechy a Moravu)

Wehrmachtstreifendienst

– hlídková služba wehrmachtu

Werberat der deutschen Wirtschaft

– Náborová rada německého hospodářství

Werkluftschutz

– závodní protiletecká ochrana

Wohnraumbewirtschaftungsstelle

– Úřad pro hospodaření s obytnými místnostmi

Zentralamt für die Regelung der Judenfrage in Böhmen und Mähren

– Ústřední úřad pro uspořádání židovské otázky v Čechách a na Moravě

Zentralwirtschaftsstaab

– Ústřední hospodářský štáb